

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Prof. Dr. Nusret EKİN

International Labour Office; Employers' and Workers' Participation in Planning; Geneva; 1971; 147 Sahifa

“Uluslararası Çalışma Teşkilâtı” (ILO), son yıllarda gittikçe ilgi çekici ve aktüel bir konu niteliği kazanan, millî seviyede işçi - işveren işbirliğinin sağlanması ve bununla ilgili problemleri analiz eden bir kitap yayınlamış bulunuyor. Kitabın giriş kısmındaki açıklamalardan da anlaşıldığına göre, eser bütün seviyelerde ekonomik ve sosyal plânlamaların formüle edilmesinde ve tatbikinde işçi ve işveren organizasyonlarının yer alabilmesi imkânlarını ve bunun metodlarını ortaya koymak, ayrıca plânlama mekanizmasını analiz etmek hedefini gütmektedir. Şüphesiz, plânlama mekanizmasının bugün işlediği sistemin tayin edici temel unsurları olan siyasî, ekonomik ve sosyal faktörleri gözönünde tutmak icap ettiği kadar, ayrıca tarafların günden güne değişen davranışlarını etkileyen unsurlardaki farkları da dikkate almak lâzımdır.

Yakın tarihlerde, 1964 yılında, Uluslararası Çalışma Konferansı, millî ekonomik plânların formüle edilmesinde, istişare mekanizma ve vetirelerinin tesisi konusunda arzulu olduğunu belirtmiş, ayrıca katılma ve istişarenin mekanizmaları ve teknikleri kadar, demokratik karar verme sistemlerinin geliştirilmesi için bu konuda araştırmalar yapılması zarureti üzerinde de durmuştu. Kitabın böyle bir araştırma yapılması gereğine cevap vermek gayesiyle hazırlandığı anlaşılmaktadır. Aslında zamanın geçişi içinde müesseselerde, tatbikatta ve davranışlarda devamlı ve dinamik değişmeler olmaktadır. Ayrıca kitaba esas teşkil eden araştırmanın 1969 yılında yapılmış olması, eserde ele alınan konuların zaman zaman günümüzün halihazır tatbikatını aksettirememesi ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır.

Kitabın esas itibarıyla işçi ve işveren organizasyonlarının ekonomik ve sosyal plânlama vetiresine katılması konusunda genel bir giriş niteli-

ği taşıdığı anlaşılmaktadır. Eserde günümüzde tatbik edilen çeşitli plânlama sistemleri hakkında bilgiler verilmekte, plânların tesbitinde ve tatbikinde ne yönde ve şekilde bir sistemin gerçekleştirildiği analiz edilmektedir. Böyle bir plânlamaya katılma sistemi, ayrıca türlü seviyelerde meselâ, millî, sektörel, bölge olarak veya mahallî, nihayet uluslararası seviyede tahlil edilmektedir. Şüphesiz plânlamaya katılmanın endüstri ilişkileri, meslekî organizasyonların bünye ve fonksiyonları, nihayet çalışma hayatıyla ilgili resmî kuruluş üzerine önemli etkileri mevcuttur. Kitapta bu bahislerin ayrı ayrı ele alınıp analiz edildiği görülmektedir. Sonuç bölümünde ise değişik ülkelerdeki tatbikattan doğan neticeler değerlendirilmekte, sistemin uygulanmasında ortaya çıkan müsbet ve menfi sonuçlar analiz edilerek, sistemin halihazır özellikleri ile geleceği tartışılmaktadır.

Gelişmiş ve gelişme halindeki ülkelerden elde edilen sonuçlara göre, işçi ve işveren organizasyonlarının plânlamaya katılmaları çok sayıda değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bazı hallerde bu organizasyonlar, genel plânlama kavramının tartışmasına katılırken, bazı hallerde ise, daha ileri safhalarda endüstrinin bir veya bir çok sektöründeki gelişme problemleri üzerinde çalışmalar yapmaktadırlar. Bir kısım ülkelerde ise, meslekî teşekküller programların nasıl ve ne şekilde yürütüleceği hususunda kararların verilmesine yardımcı olmakta, hattâ bazen nihai safhada plânın tatbikatının kontrolüne katılmakta ve sonuçları değerlendirmektedirler. Ayrıca ülkeden ülkeye katılmanın seviyesinde de farklar görülmektedir. Tatbikatta millî, sektörel, bölgevi, mahallî veya hattâ uluslararası seviyede meslekî kuruluşların katılmaları, resmî temsil mekanizmaları yoluyla direkt bir şekilde gerçekleştirilebildiği gibi, endirekt yollardan plânlama uzmanları ile resmî olmayan temaslar yoluyla da yürütülmektedir.

Ülkeden ülkeye değişen farklı tatbikatlara etkili olan faktörlerin başında, şüphesiz siyasî rejimi saymak yerinde olur. Ayrıca hükümetin icra mekanizması, geleneksel müesseselerin bünye ve etkileri, nüfusun sosyal ve eğitim seviyesi, özel ve kamu sektörünün genişliği ve yönetimi, meslekî organizasyonların bizzat kendilerinin bünye ve gelişmeleri, değişik endüstri dallarının karakteristikleri, bu dallarda mevcut işletmelerin büyüklüğü v.b. gibi değişik faktörler de bu arada önemli bir rol oynamaktadırlar. Katılmanın önemi ve derecesi hususunda ayrıca kamu yöneticilerinin motivasyonlarının dikkate almak gerekir. Bu davranış işçi hareketlerinin veya diğer organize sosyal kuvvetlerin teknik veya siyasî işbirliği arzularının yaratacağı baskının etkisinde kalabileceği gibi, tamamen aksi istikamette de bir eğilim gösterebilir.

Bilindiği gibi gelişme politika ve stratejileri içinde hükümetler, malî politikalar ve para politikaları, kamu harcamaları, ücret ve fiyat kontrolü vs. aletleri kullanmak suretiyle gelişmeyi hızlandırmak istemektedirler. Plânlama tatbikatı, koordine edilmiş programlar ve öncelik sıraları yoluyla belirli ekonomik ve sosyal hedefleri gerçekleştirmeğe yönelmiş bulunmaktadır. Böyle bir sistemde başarılı olmanın şartı, şüphesiz farklı karar - verme safhalarında meslekî organizasyonların katılmalarından doğacak desteği sağlama derecesine bağlı bulunacaktır. Millî programların gerçekleşme şansının böyle bir desteğin sağlanmasına ne derece muhtaç olduğu gayet açık bir vakıa olarak ortadadır. Böyle bir katılmanın en azından aşağıda gösterilen üç avantajı sağlayacağı ileri sürülmektedir.

İlk plânda böyle bir katılma, plânlamacılara daha geniş ve ilâve bir bilgi hazinesi sağlayacaktır. Katılmanın gerçekleşmesiyle daha realist hedeflerin tesbiti mümkün olabilecektir, millî gelişme plânlarının tatbikinde ortaya çıkabilecek ekonomik ve sosyal güçlükler bertaraf edilebileceği için, geleceğe dönük projeksiyonları daha gerçekçi olarak tesbit etmek imkân dahiline girebilecektir. Bu ilk avantajın etkileri, özellikle plânın hazırlık devrelerinde daha fazla hissedilmektedir. Şüphesiz katılma, plânın tatbik safhasında da, taraflar arasında daha yakın bir işbirliği sağladığı için, ekonomik gelişmenin talep ettiği fedakârlık ve gayretlerin taraflarca daha iyi anlaşılabilmesine de yardımcı olacaktır.

Fransız plânlamanın ilk genel müdürlerinden Jean Monnet'in de 1946 yılında yayınladığı raporunda işaret ettiği gibi, "problemlerin paylaşılmasına bağlı olarak görevlerin de paylaşılması, kararların verilmesini geniş ölçüde kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda eğer bir karara varılacak olursa, katılma bu kararın herkes tarafından daha iyi anlaşılmasını mümkün kılacaktır. Bir çok hallerde istişare ve katılma yoluyla en akli kararların alınması imkân dahiline girmektedir." Böylece karşılıklı birbirini anlamadan doğan bu avantaj, katılmayı uyumsuzlukları azaltan veya birbirleriyle zıt istikâmette ortaya çıkan menfaatleri uzlaştıran bir fonksiyon içine sokacak, prensipte problemin tartışılması ihtiyacını azaltacağı için, meselenin çözümünü daha objektif bir hale getirecektir. Nihayet bir plânın yapılması geniş ölçüde bir dialog olarak düşünüldüğüne göre, meslekî organizasyonların katılmaları, nihai safhada plânlamanın bizzat kendisinin daha realist bir davranış içine girmesine imkân verecektir.

Böylece katılma, daha iyi bilgi alma, karşılıklı anlayışın tesisi ve çok daha realist bir plânlamanın gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca katılmanın müesseseseleşmesinden doğacak bazı özel avantajlar da

mevcuttur. Aslında millî seviyede işbirliği açısından devambhik kazanmış müesseseler yanında, belirli bir devre için faaliyet gösteren konseyler, komiteler, gruplar da mevcuttur. Fakat kitabın analizi içinde bu şekildeki geçici ve müesseseleşmiş işbirliği örnekleri dikkate alınmamıştır. Şüphesiz bu yönde bir ayırım yapmak fevkalâde güç bulunmaktadır. Müesseseleşmemiş katılma şekilleri meselâ, yuvarlak masa toplantıları, gittikçe muntazaman toplanan organlar haline geldikçe, müesseseleşmeğe başlamakta, hattâ bir çok hallerde bu tipte işbirliği örnekleri resmî mekanizmalardan daha da etkili olabilmektedir.

Gelişme plânları üzerinde mukayeseli araştırmalar yapan Waterston'a göre, "bazı ülkelerde geçici mekanizmalar hattâ bazen devamlı, resmî mekanizmalara nazaran daha da tercihe şayan olabilir. Fakat şurası da muhakkaktır ki, iş adamları, çiftçiler, işçiler vs. grupların katılmasıyla devamlı mekanizmalar tesis edildiği takdirde, bu gruplar muntazam olarak ve serbestçe kendi görüşlerini ifade edebileceklerdir. Böylece plânın özel sektörün realitelerini daha iyi aksettirebilme şansı artacak ve plânın başarılı bir şekilde tatbiki için gerekli işbirliği ve destek sağlanmış olacaktır."

Diğer yandan bazı ülkelerdeki meslekî organizasyonların plânlamaya katılmaları tamamen bir formalite halinde gözükmektedir. Nitekim meselâ Afrika'da sendikalar plânlama yapılırken veya tatbikata sokulurken plânlamaya katılmanın kendi hakları olduğunu hiç bir zaman iddia etmemişlerdir. Genel olarak bu kıta ülkelerinde, plânın tesbit ve tatbikinde öze sektörün de hiç bir rolü bulunmamaktadır. Lâtin Amerika ile ilgili yapılan araştırmalar da benzer sonuçlar vermiştir.

Problem uluslararası mukayeselerden elde edilen genel bir değerlendirmeye tâbi tutulacak olursa, şu yönde bir sonuç çıkarılması mümkündür : "millî programlara sisteminin tesis edildiği bir çok vak'alarda, ekonomik gelişmenin programlanması için demokratik bünyeli bir plânlamanın yapılmasına dikkati çekecek şekilde önem verilmesine rağmen, işçi ve işveren meslekî teşekküllerinin bu faaliyetlere direkt şekilde katılmaları hudutlu bir nitelik göstermektedir. Bir çok hallerde katılma plânlama otoriteleri tarafından alınacak kararlar üzerinde etkisi bulunması muhtemel istişarî konseylere katılma yoluyla ortaya çıkmakta, fakat bizzat bu otoritelerin verecekleri kararlara direkt katılma mevzubahis bulunmamaktadır. Diğer yandan plânlama vetiresinin bir çok safhalarında resmî olmayan temaslara ve istişarî toplantı ve fikir alış -verişlerine rastlanmakta, fakat çok nadir hallerde, organizasyonların temsilcilerinden te-

şekül eden organlar, plânın teknik bünyesinin hazırlanmasına, gerçek şeklini almasına katılabilme imkânına sahip bulunmaktadırlar.” Şüphesiz millî seviyede işbirliğinin ve plânlama vetiresine katılanın işçi ve işveren teşekkülleri yönünden bu derece hudutlu ve teorik bir nitelik taşıdığı anlaşıldığı takdirde, bu vakıanın sebepleri üzerinde de durmak gerekir. Kitapta bu sebepler esas itibariyle belli başlı üç ana faktör üzerine dayandırılmaktadır. Bu sebepleri sırasıyla müessesevî, maddi ve psikolojik faktörler olarak sıralamak mümkündür.

Müessesevî güçlükler, genellikle katılma için gerekli ve tatmin edici kanalların organize edilememesinden doğmakta, ayrıca değişik ekonomik ve sosyal grupların temsil edilmesinde önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bazı hallerde ise, katılmanın gerçekleştiği organlara, temsilcilerin tayininde değişik metodların kulamlması, sosyal gruplar arasında temsil yönünden dengesizlikler yaratmaktadır. Japonya bu konuda güzel bir örnek teşkil etmektedir. Fakat Japonya'nın bu durumu istisnâ bir nitelik taşımaktan uzak olduğu, bir çok ülkelerde benzer örneklerle karşılaştığı için, bu konu üzerinde özellikle durmak gerekmektedir. Gerçekten bir çok ülkede “sosyal ortakların katılması” eşit bir şekilde dengeye getirilebilmiş değildir.

Kitapta, araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre, kolektif bir ekonomik bünyeye sahip ülkeler dışında, işveren temsilcilerinin genellikle plânlama otoriteleri ile işçi temsilcilerine nazaran daha sık temas ettiklerine ve temas hususunda daha kuvvetli bir eğilime sahip bulduklarına işaret edilmektedir. Bu durum, kısmen teknik sebeplerden doğmuş olmakla beraber, fakat aynı zamanda işçi hareketlerinin zayıf veya bölünmüş olmasından veya işgücü içinde organize olmamış işçilerin sayısının büyük miktar ve nisbetlere varmış bulunması sonucu, sendikaların temsilciliği konusunda karşılaşılan güçlüklerden de ortaya çıkmış olabilir.

“Hattâ bazen millî seviyede kuvvetli ve iyi organize olmuş işçi teşekküllerinin bulunduğu hallerde dahi, bu sendikaların plânlama organlarındaki üyelerinin sayısı, işverenlerin endüstri ve malî grupların temsilci üyeleri tarafından tesirsiz bir hale sokulmakta, böylece zaman zaman yapılan programlar, bu grupların etkisi altında daha fazla kalmaktadır.

Plânlamaya katılmada ortaya çıkan diğer çok önemli bir güçlük ise, gelişen ülkelerde işçi kavramından anlaşılan değişik anlamlardan doğmaktadır. Özellikle Avrupa'nın endüstri toplumlarının tarihî gelişimi içinde ortaya çıkmış ve geliştirilmiş ücretli işçi kavramı, meselâ kolaylıkla Afrika kıtası ülkelerine tatbik edilememektedir. Böyle bir kavram

gerçekten gelişen ülkelerde, çok küçük bir azınlık grubuna kabili tatbiktir. Bu kavram endüstri ülkelerinde geniş bir sosyal sınıfı ifade ederken, meselâ Afrika'da sadece küçük bir marjinal grubu aksettirebilmektedir. Gerçekten ücretli işçilik ile, bir işverene bağlı olarak çalışma kavramından hareket edilecek olursa, Afrika ülkelerinin bir çoğunda devamlı bir nitelik gösteren ücretli işçiliğin istatistikî açıdan sadece küçük bir grubu teşkil ettiği anlaşılacaktır. Yapılan araştırmaların ortaya koyduğuna göre, bir çok hallerde Afrikalı ücretli işçilerin büyük bir kısmı, hayatlarına sadece bir kaç senesini ücretli istihdama ayırmakta, hattâ bu devrede dahi ekseriya işverenlerini ve tabiatıyla meslekî faaliyetlerini değiştirmektedirler.

Nihayet son olarak bazı psikolojik faktörler üzerinde de durmak gerekir. Özellikle değişik sosyal gruplar tarafından, toplumun plüralist bir temele dayandığı vakıası reddedildiği takdirde, ne şekilde olursa olsun tarafların istişare vetiresine katılmaları mümkün olamamaktadır. Diğer yandan sosyal grupların, toplumun dayanacağı ekonomik bünye hususunda çok derin ayrılıklar gösteren, önemli ölçüde birbirinden farklı görüşleri mevcutsa veya toplumun ulaşmak istediği hedefler grupların temsilcilerince farklı şekilde değerlendiriliyorsa, şüphesiz psikolojik faktörlerden doğan önemli görüş ayrılıkları ortaya çıkacak ve işbirliği imkânları hudutlu bir hale girecektir. Ayrıca tarafların uzlaşma yerine, bağımsızlıklarını korumak suretiyle karşı tarafı bir mücadele hedefi olarak görmeleri de katılmaya karşı psikolojik bir mukavemet yaratacaktır.

Kitapta katılmanın geliştirilmesi konusunda önemli tekliflerde bulunulmakta, özellikle daha müessir bir dialoğun kurulması, tarafların yeni şartlara intibaki, eğitim, bilgi verme, araştırma yapma unsurları üzerinde durulmaktadır. Kitabın sonuç kısmında ise, son yıllarda plânlamaya meslekî organizasyonların katılması konusunda çok önemli gelişmelerin olduğuna işaret edilmekte, ayrıca konuya olan ilginin gittikçe genişlediği ifade edilmektedir. Ayrıca plânlamaya meslekî organizasyonların katılmasının, toplumun bünyesini değiştirme hususunda etkisi açısından belli başlı iki ana yolun bulunduğu işaret edilmektedir. Eserde ileri sürüldüğüne göre, ilk olarak katılma sosyal bir dialoğun kurulmasını öğrenmede önemli yollardan biridir. Şüphesiz belirli bir kültür bünyesi ile tayin edilmiş sosyal dialoğun imkânları ve metodları, gelişme ve değişmeye karşı kayıtsızlık, bir topluma ait olma hissi, toplumun bünyesi ve ona karşı davranış şekilleri, sosyal ortakların rolü, taraflar arasında haberleşmenin kolaylaştırılması, farklı gruplar tarafından tanınan de-

ğer hükümleri vs. gibi faktörler katılma üzerinde önemli etkiler yapacaktır.

Şu şartlar altında şüphesiz bir sosyal dialoğun taraflarından her biri, hareket serbestisini muhafaza etmelidir. Nitekim "Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi"nin 39. toplantısında "ICFTU" temsilcisinin de işaret ettiği gibi, "eğer bir ekonomik plânlama ve programlama tatbikatından en fazla işgücü istifade edecek olsa dahi bu plânlama gayelerini gerçekleştirmek için tek taraflı ve totaliter tedbirler getiriyorsa, böyle bir plânlama anlamını tamamen kaybedecektir."

Şüphesiz hareket serbestisi, her meslekî organizasyonun, diğer bütün ortaklar tarafından tanınmasını gerekli kılmaktadır. Diğer bir deyişle, "plüralist demokrasi, esas itibarıyla toplumun, menfaatleri birbirinden farklı çok sayıda değişik gruptan meydana geldiği vakiasının politik olarak kabul edilmesi temeline dayanmaktadır. Böyle bir vakianın sonucu olarak, tabiatıyla kaçınılmaz şekilde, uyumsuzluk ve tartışma doğacaktır. Şüphesiz burada önemli olan husus, tarafların menfaatlerini telif edecek ve taraflarca kabul edilebilir bir uzlaşmanın gerçekleştirilebilmesidir."

Meslekî organizasyonların plânlamaya katılmasının geleceği hakkında ileri sürülen görüşlere göre, bu katılmanın önümüzdeki yıllarda da devam edip gideceği anlaşılmaktadır. Bu hususta bir çok faktör rol oynamaktadır. Özellikle bir kısım ülkelerde müessesevî mekanizmaların kurulduğu görülmekte, millî tecrübe ve tatbikatın uluslararası toplantılarda mukayese edilmesi ve tartışılması, uluslararası kuruluşların katılmayı teşvik yönünde aldığı kararlar, üç taraflı veya çok taraflı organların plânlı gelişmeye olan müsbet katkıları, müessesenin gelişip yerleşmesinde önemli derecede etkili olmaktadır.

Memafih, kitapda varılan sonuçlara göre, bu gelişme eğiliminin ilerdeki yıllarda da gerçekleşmesi esas itibarıyla bellibaş iki ana faktöre dayandırılmaktadır. Bu faktörlerden birincisi, katılmaya taraf teşkil eden organizasyonların davranışları, ikincisi ise politik unsurlardır. Bugüne kadar olan tecrübelerin gösterdiğine göre, temaslar müessesevî bir şekle girdikçe, bir çok organlarca yaratılmak istenen hedeflerde tedricî şekilde ortaya çıkan önemli değişimler olmaktadır. Özellikle taraflar, kendi kararlarına mutlak şekilde tâbi, bağımsız ve kendi arzularını gerçekleştirmek için tazyik unsuru ile hareket eden organizasyonlar olmak yerine, katılma şartları altında daha geniş bir çerçeve içinde hareket etmeğe önem vermekte, yeni faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan bir disiplinin içine gir-

mekte, kamu otoritelerinden yardım görmekte, böylece, adetâ kendi kontrol ve istişare konularının bizzat kendileri, mevzuu haline gelmektedirler. Kararların alındığı organlara katılmak suretiyle, bu kararlara kendi açılarından etkili olabilmenin imkânlarını bulmakta, böylece uzun devrede kendi menfaatlerine daha iyi hizmet edebilecek bir pozisyonu sağlayabilmektedirler.

“Bağımsızlığımı kaybetmek istemeden, bu şekilde bir işbirliği müessesesine katılmaya arzulu olan bir organizasyon için en önemli güçlük, diğer organizasyonlar tarafından tesirsiz bir hale getirilmeden, kendi muhalefet hakkını ve onu etkili bir şekilde ifade imkânını muhafaza edebilmektir. Bu durum günümüzün tatbikatının en muğlâk ve problemli veçhesini teşkil etmektedir. Gerçekten işbirliği ile muhalefet edebilme arasındaki denge, katılma mekanizmalarının işleyişi yoluyla gerçekleştirilemeyecektir. Fakat böyle bir işbirliği âdet ve geleneklerin değişmesine yol açacak, grup içinde toplum espirisinin ve ruhunun uyanmasını gerçekleştirecek, böylece menfaat gruplarının ufukları genişleyecek, ferdi menfaatlere sıkı sıkıya bağlı kalma davranışlarında azalma olacaktır.”

Katılma konusundaki halihazır tecrübenin geleceği, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, diğer yandan politik bünye ile de sıkı sıkıya ilgilidir. Özellikle bu durum gelişen ülkeler yönünden çok daha geçerlidir. Bağımsızlığı elde etme hususunda meslekî organizasyonlarla, politik otoriteler arasında kolaylıkla ortaya çıkan işbirliği, çok geçmeden önemli problemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Aynı durumun değişik şartlar altında çok gelişmiş ülkelerde de ortaya çıkabileceği ihtimali, her zaman içi varittir. Politik görüşler arasındaki ahenk sadece gerekli reformların gerçekleştirilmesi yönünden lüzumlu bulunmamakta, fakat ayrıca işçilerin ve işverenlerin temsilcilerini yolladığı organların müessir bir şekilde işlemesi açısından da gerekli bulunmaktadır. Ayrıca meselâ sendikaların davranışları da politik faktörlerin kolaylıkla etkisi altında kalabilmektedir.

Böylece, gerçekten işçi ve işveren organizasyonlarının plânlama ve tirelerine katılmaları hususu, kamu otoritelerinin politik düşüncelerine geniş ölçüde dayanmakta, ayrıca ulaşılabilecek hedefler konusunda sosyal ortaklar arasında belirli ölçüde görüş birliğini gerektirmekte, en azından büyük bir uyumsuzluk kaynağının mevcut olmayışını icap ettirmektedir. Hükûmetler açısından ise, ekonomik ve sosyal gelişme politikalarının tesbit ve tatbiki yönünden bu organizasyonlarla işbirliği arzusunu gerektirmektedir.

Gelişme vetiresi içinde, iktisaden faal nüfusun, bu vetireye önemli ölçüde katkıda bulunacak şekilde imkânlarla sahip kılınması hususundaki arzular, gerçekten Uluslararası Çalışma Teşkilâtının bir çok tavsiye ve kararlarında açıkça ifade edilmiş, ayrıca uluslararası veya bölgevi organlarca bu yolda bir çok karar kabul edilmiştir. Ashında şu vakiayı gözden uzak tutmamak gerekir ki, plânlamaya katılma konusunda çok şey söylenmiş, fakat buna mukabil çok az hareket yapılmıştır. Gerçekten özellikle son on yıllık devre zarfında, millî seviyede hem işçi, hem de işveren teşekküllerinin ayrıca hükümet organlarının plânlamaya katılma hususunda çok arzulu oldukları bir çok vesilelerle ifade edilmiştir. Taraflarca ortaya konulan bu arzuların geniş ölçüde tatbikata intikal edememesi, şüphesiz değişik bir çok faktöre bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Eserin teori ile tatbikat arasında ortaya çıkan bu farkın sebeplerini aydınlatmak gayesiyle de hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Kitap bu nitelikleriyle, hızla değişen Dünya'da yeni yeni ortaya çıkan Sosyal Siyaset problemlerinin anlaşılmasında, analiz ve tartışılmasında önemli bir imkân getirecek nitelikte gözükmektedir. Ekonomik ve sosyal gelişme ile plânlama konularında araştırma yapanların, gelişme vetiresinin plânlamasına, meslekî kuruluşların katılma arzularını dikkate almaları ve bu konudaki uluslararası tecrübelerden yararlanmaları gerekmektedir. Uluslararası Çalışma Teşkilâtı tarafından yayımlanan eser, bütün bu tartışmaları belli bir seviyeye getirmek hedefi gütmekte ve bunu da büyük ölçüde başarmış gözükmektedir.

Ashında plânlamaya meslekî kuruluşların katılmasının mânâsını daha iyi anlayabilmek için, katılmadan ne anlaşıldığının da büyük bir açıklıkla ortaya konması gerekir. Son on yıllık devre zarfında katılma kavramı çok değişik halleri kavramak üzere, farklı durum ve vetireleri ifade için kullanılmıştır. Yakın tarihlerde Uluslararası Çalışma Teşkilâtının kendi araştırmalarında kullandığı katılma kavramı, "ekonomik ve sosyal gelişmenin hızlandırılabilmesi için, iktisaden faal nüfus içindeki organize grupların veya fertlerin yaptığı katkılar" anlamına gelmiştir. Diğer bir ifadeyle, Uluslararası Çalışma Teşkilâtı özellikle aşağıda sıralanan durumlarla ilgili bulunmaktadır :

a) İktisadî ve sosyal gelişmeye katılma, özellikle gelişme politikası ile ilgili katılma şekilleri;

b) İşin organize edilmesi ve endüstri ilişkilerinin organize edilmesine katılma. Böyle bir katılma esas itibariyle belli başlı iki seviyede ortaya çıkmaktadır;

1) Ferdî seviyede katılma. Fert kendisinin de üyesi bulunduğu sosyal, ekonomik, veya meslekî grupların faaliyetlerine şahıs olarak katılmaktadır. Böyle bir seviyede katılma konusundaki yapılacak araştırmalar, bir yandan üye olan ferdin meslekî organizasyonlarda, cemiyetlerde, kooperatiflerde vs. kurulullardaki rolünü araştırmak ve diğer yandan ise, üretim ünitesindeki verilecek kararlara işçilerin katılmasını tesbit etmek hedefini gütmektedir.

2) Grup seviyesinde katılma ise, değişik meslekî ve sosyal gruplar tarafından, meselâ sendikalar, işveren organizasyonları, kooperatif prensiplerine dayanan müesseseler vs. gibi kuruluşlarca, sarfedilen ortak gayretler olarak tarif edilebilir. Böyle bir katılma hali, hükümet tarafından direkt ve indirekt yollardan desteklenen, gelişme vetiresinde yürütülen bir işbirliği anlamına gelecektir. Fakat şüphesiz böyle bir işbirliği devletten bağımsız bir şekilde de ortaya çıkabilir.

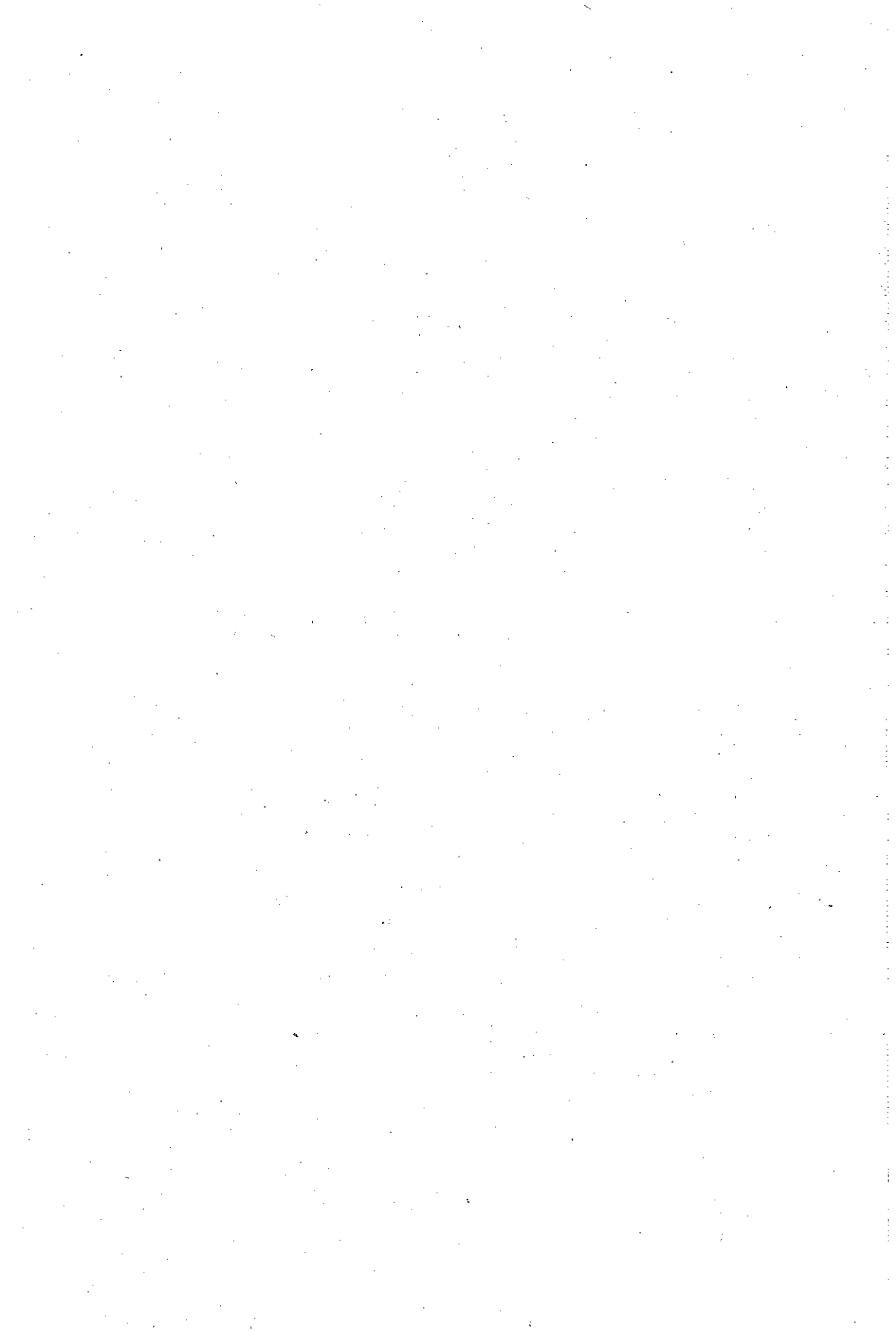
Şüphesiz bu tarzda daraltılmış bir katılma kavramının, her türlü katılma şeklini kapsama almadığı açıktır. Fakat bu hudutlandırılmış katılma şeklinde dahi, çok değişik katılma halleri ile karşılaşılması mümkündür. Bu arada meslekî ve sosyal grupların bütün seviyelerdeki ekonomik ve sosyal plânlamanın tesbitine ve tatbikine katılmaları yanında, aynı grupların değişik bünyedeki kamu yahut yarı - kamu nitelikte, sosyal ve ekonomik mahiyeti mevcut, proje, program ve politikaların tesbiti ve tatbiki için millî veya bölgevi seviyede kurulmuş sorumlu organlara katılmaları da bahis konusu olmaktadır. Ayrıca kamu otoriteleri tarafından tarım ve şehir mıntıklarında, mahallî projelerin tatbikatını kolaylaştırmak için, özellikle kurulmuş gruplara katılma da aynı nitelikleri taşımaktadır. Diğer yandan hükümetin faaliyetlerinden bağımsız olarak, meslekî ve sosyal gruplar tarafından yürütülecek bir faaliyet şekline katılma da bu kategori içinde düşünülebilir.

Kitap esas itibariyle yukarıda sıralanan katılma şekilleri ile ilgili bulunmakta ve her türlü katılmayı uluslararası seviyede mukayeseli olarak analize tâbi tutmaktadır. Şüphesiz işçilerin işletme seviyesinde verilecek kararlara katılmaları tamamen değişik nitelikte bir konudur. Kitabın elden geldiği ölçüde ve derecede meslekî kuruluşların, işçi ve işveren teşekküllerinin, iktisadî ve sosyal gelişme plânlarına katılmaları konusuna ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

Nihayet kitabın kapsadığı konular dikkate alınacak olursa, eserin plânlama ve katılma konularını detaylı bir şekilde işlediği, plânlamaya katılmanın mekanizmalarını ele aldığı, plânlamaya katılmadan doğau

problemleri analiz etiği ve bütün bu açıklamalardan ve uluslararası tatbikatla ilgili incelemelerden belirli sonuçlara varmağa çalıştığı görülmektedir.

Konusunda hemen hemen ilk eser sayılacak bu kitabın, gerçekten çok değişik uluslararası tatbikatı bir arada ve mukayeseli şekilde, analitik bir tarzda okuyucuya vermesi, eserin en üstün özelliğini teşkil etmektedir. Bütün bu nitelikleriyle eser, aktüel gelişme konularını kavramakta, Uluslararası alışma Teşkilâtı tarafından yayımlanmış bir kaç makale dışında, konuyu bir bütün içinde ilk defa ele alan ilgi çekici bir eser niteliği taşımaktadır.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Everett M. Kassalow; Trade Unions and Industrial Relations : An International Comparison; Random House; New York; 1969; 333 Sahife.

Wisconsin Üniversitesi profesörlerinden E. M. Kassalow, son yıllarda Sosyal Siyaset sahasının en ilgi çekici kitaplarından birini yayımlamış bulunmaktadır. Kitabın enteresan yönünü, gelişmiş ve endüstrileşmiş Batı toplumları ile, gelişme halindeki ülkelerin mukayeseli şekilde bir arada ele alınmış bulunması teşkil etmektedir. Diğer yandan kitap, belirli konuları, belirli ülkelerde ayrı ayrı analiz edecek yerde, bir bütün olarak belli bir konuyu, bir çok ülkeyi bir bahiste ve analitik bir şekilde ele alıp inceleyecek şekilde düzenlenmiş bulunmakta, aynı konu içinde değişik ülkelerin sendika ve endüstri ilişkileri sistemleri mukayeseli bir şekilde okuyucuya verilmektedir.

Bu kitap yazarın, Dış İşleri Bakanlığı mensupları için A.B.D. dışındaki ülkelerin endüstri ilişkileri ile ilgili mukayeseli konferanslarından elde edilen sonuçlardan derlenmiş bulunmakta, bu şekilde gerçek anlamda mukayeseli endüstri ilişkileri ve sendikacılık sahasında hemen hemen ilk eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitap aslında Batı Avrupa sendikacılık ve endüstri ilişkileri sistemini A.B.D. okuyucusuna tanıtmak ve onların Batı Avrupa sistemlerini kendi ülkeleri ile mukayese etmelerine fırsat vermek gayesiyle hazırlanmış bulunmaktadır. Bu bakımdan kitapda A.B.D. sistemi, esas itibariyle hareket noktası olarak seçilmiş gözükmektedir.

Kitabı gerçekten mukayeseli bir eser haline sokan faktör, daha önce bu konuda yayınlanmış bir kaç kitaptan farklı olarak, endüstri ilişkileri ve sendikacılık sistemlerinin, ülkeleri yan yana dizmek suretiyle verileceği yerde, bir bütün içinde, fonksiyonel olarak konular itibarile tahlil edilmiştir. Bu şekildeki bir metod, gerçek mukayeseleri mümkün kılmakta, ülkelerin sistemlerinin bir diğerinden olan farklarının ve benzerliklerinin çok daha iyi anlaşılmasına imkân vermektedir. Mamafih mukayeseli eser-

lerin yazılmasında en önemli güçlük, belirli konuların açıklanmasında sathîda kalınması ve sistemin gerçek özellikleriyle ortaya konulamamasıdır. Ayrıca tarihî gelişimi iş ülkelerinde meydana gelen yeni değişiklikler de, kâfi ölçüde işlenememektedir. Kitabın mümkün olduğu derece ve nisbette bu tehlikelerden de kaçınmağa çalıştığı anlaşılmaktadır.

Kitapta iki ana bölüm görülmektedir. Birinci kısımda, sendikacılık ve endüstri ilişkileri sistemi Batı ülkelerinde ele alınmış ve ilk 3-4 fasıl, Batı Avrupa ülkelerinde sendikacılığın gelişmesi ile ilgili temel özelliklere ve tarihî gelişime ait problemlere tahsis edilmiştir. Ayrıca her bahis yeri düştükçe, A.B.D. sistemi ile benzerlikleri ve farkları açımdan tahlil edilmiştir.

Bu bölümde Fransa'nın özel bir yer işgal ettiğini görüyoruz. Bu önem, Fransa'da ki işçi hareketlerinin gelişmesinin Batı Avrupa örneklerinden bir çok yönlerden ayrılmasından ve Lâtin Avrupa ülkeleri sistemlerine benzemesinden doğmaktadır. Sistemlerin analizinde işçi partileri ve işçi kooperatifleri vs. gibi, işçi hareketleri ile direkt yönden ilgili bütün müesseseler geniş açıdan analize tabi tutulmuştur. Bilindiği gibi Batı Avrupa'da A.B.D. örneğinin aksine işçi hareketleri sendikacılık yanında, kooperatifçilik ve siyasî işçi hareketleri ile birlikte, muğlâk bir karşılıklı ilişkiler sistemi içinde gelişmiştir. Fakat analizler arasında bilhassa esas ağırlığın sendikacılık ve endüstri ilişkileri sistemi üzerinde keşiflendirildiği anlaşılmaktadır.

Eserin mukayeseli karakteri, kitabın yazılmasında çok sayıda, değişik kaynağa baş vurulmasını gerektirmiş, kitabın sonunda ayrı bir bibliyografya yerine, fasıl sonlarında zengin dip notları olarak kaynaklar gösterilmiştir. Kitabın bir çok yerinde, önemli açıklamalar bizzat orijinal kaynaktan aynen aktarılmak suretiyle ifade edilmeğe çalışılmış, böyle bir üslûp da kitabı daha canlı, okuma ve problemleri direkt yönden anlama açısından daha cazip bir hale sokmuştur.

Sendikacılık hareketinin en uzun tarihî gelişiminin ve toplum bünyesi içinde siyasî, sosyal ve ekonomik yönden en önemli ve derin etkilerinin, Batı Avrupa ülkelerinde ortaya çıktığına şüphe yoktur. Mamefih kitabın son iki fasıl gelişme halindeki ülkelerdeki sendikacılık ve endüstri ilişkileri sistemlerinin açıklamasına ayrılmıştır. Gelişen ülkelerin kültürel, ekonomik, siyasî ve coğrafi bünye yönünden çok dağınık olmaları ve geniş farklar göstermeleri, bu ülkelerle ilgili mukayeseli açıklamaları çok hudutlu bir hale sokmaktadır. Gelişmenin hızlanmasıyla bu grup ülkeleri

daha iyi tasnif etmek ve sistemleştirmenin, daha kolaylıkla mümkün olabileceği aşikârdır.

Kitapta uluslararası sendikacılık hareketlerine ve bu hareketlerin milli sendikaların ideoloji ve davranışları üzerine etkileri problemlerine fazla yer verilmediği ve daha geniş açıklamalara girilmediği anlaşılmaktadır. Aynı hususun Avrupa ekonomik ve sosyal entegrasyonu ve bunun işçi-işveren ilişkilerine etkileri yönünden de varit olduğu ve bu konunun da derinlemesine ele alınmadığı anlaşılmaktadır. Prof. Kassalow kitabının giriş kısmında, Avrupa'da entegrasyon hareketinin önümüzdeki yıllarda sendikacılık ve endüstri ilişkileri üzerindeki etkilerinin artacağına, fakat günümüzde bu tesirin çok hudutlu olduğu noktasma dikkati çekmektedir.

Yazarın açıklamasına göre, belli başlı iki ana sebepten dolayı Sosyalist ülkelerin mukayeseli analizlere dahil edilmediği anlaşılmaktadır. İlk olarak yazarın görüşüne göre, bu grup ülkelerde Batı'nın birbirleriyle mukayese edilebilir müesseselerine nazaran sendikalar ve endüstri ilişkileri temelde önemli ayrımlıklar göstermektedir. İkinci olarak ise, yazar, bu ülkelerin kaynaklarına vakıf bulunmadığını, bu bakımdan ilk elden direkt bilgiler sağlayamadığını ileri sürerek, mukayeseli endüstri ilişkileri ve sendikacılık analizlerine sosyalist ülkeleri dahil etmediğini söylemektedir. Mamafih Fransız sistemi ve gelişen ülkelerde sendikacılık konuları işlenirken, yer yer sosyalist ülkelerdeki sendikacılık hareketlerine de temas edildiği görülmektedir.

Kitabın en ilgi çekici bölümlerinden birinin Batı'da ki işçi hareketlerinin orijini ve genel karakteristikleri ile, A.B.D. sisteminden tarihî gelişimi içinde ayrıldığı özellikleri belirliyen birinci faslı olduğuna şüphe yoktur. Bu faslıda ileri sürülen görüşleri Prof. Kassalow'un analizlerine göre, aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

Sendikacılık artık günümüzde Dünya çapında bir vakıa haline gelmiştir. Sendikalara, Batı'nın piyasa ekonomilerinde, demokratik ülkelerde, sosyalist ülkelerde ve gelişme halinde bulunan ülkelerde rastlamaktayız. Bu bakımdan sendikalar toplumun ekonomik gelişme seviyesi, siyasî, ekonomik ve sosyal sistemi ne olursa olsun, daima karşımıza bir müessese olarak çıkmaktadır. Bir çok hallerde ülkeler arasındaki bütün bu farklılıklara rağmen, sendikacılık açısından ortak özellikler tesbit edilebilmekte, bazı hallerde ise, sendikaların temelde önemli ayrımlıklar gösterdiği anlaşılmaktadır.

Son yüz senelik devre esnasında, Batı'da sendikaların toplumdan ayrı bir şekilde devamlı bir büyüme gösterdikleri iddia edilmiştir. Halbuki günümüzde sendikalar toplum içinde temsil edilen, onun temel unsurlarından biri haline gelmiş müesseseler olarak gözükmektedir. Sendikalar halihazırda orijinlerindeki bazı özellikleri halâ muhafaza ederken, program, fonksiyon ve şekil olarak bazı yeni karakteristikler de kazanmış bulunmaktadır.

Batı sendikaları içinde bazı müellifler türlü gruplamalar yapmışlardır. Meselâ bu tasniflerden birine göre İskandinav ülkeleri ayrı bir grubu teşkil ederken, İsviçre, F. Almanya ve Avusturya başka bir grupta toplanmakta, daha alt gruplar ise, tarihî gelişim açısından bir diğerinden önemli ayrılıklar göstermektedir. İngiliz sendikacılığı bir çok yönlerden İskandinav sendikacılığına benzemekte, Fransa ve İtalya ortak özellikler taşıırken, A.B.D. başka bir gruba sokulmaktadır.

Bazı müelliflere göre, ülkelerin sendikacılık hareketleri arasındaki farklar o kadar geniştir ki, ülkeleri talî gruplar içinde tasnif etmeğe bir çok hallerde imkân dahi yoktur. Fakat aslında böyle bir gruplandırma endüstri ilişkileriyle ilgili mukayeseli araştırmalar yönünden büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ayrıca gelişen ülkelerin devlet memurları, işçi ve işveren sendika liderleri, yöneticileri açısından Batı'nın işçi hareketleri ve endüstri münasebetleri sistemlerinin bilinmesi, çok yönlü faydalar sağlayabilir. Yeni gelişen ülkelerin çalışma münasebetlerindeki değişmelerle, mukayese edildiği takdirde gelişmiş ülkelerin sistemlerinin benzer yönleri, temelde birbirine yakın karakteristikleri ve özellikleri tesbit edilebilir. Şüphesiz Batı'da sendikaların ve endüstri münasebetleri sisteminin Dünya'daki diğer sistemlerden topyekûn olarak farklı olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Fakat Prof. Kassalow'un yaptığı gibi, Batı bir grup olarak tasnif edilebilir ve böyle bir ayırım yukarıda da işaret ettiğimiz, mukayeseli bir araştırma yönünden çok faydalı olacaktır.

Pratik yönden iddia edildiğine göre günümüzün Batı dünyasındaki işçi hareketleri, XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki orijini takiben bugüne kadar ulaşmıştır. Şüphesiz bu tarihten daha eski devrelere giden sendikacılık hareketleri görülmektedir. Meselâ A.B.D. sendikacılık hareketleri AFL'nin kuruluş yılları olan, 1880'lere kadar eskilere giderek, bu ülkede modern işçi hareketlerinin başlangıcı olmuş, Batı Avrupa'da ise, modern anlamda sendikacılık hareketinin XIX. asrın ikinci yarısında başladığı iddia edilmiştir. O devrede AFL'nin ve ona bağlı sendikaların felsefesi, bünyesi ve tatbikatı vs. gibi karakteristiklerinin, günümüzün Amerikan sendikacılığında da halâ önemli etkilere sahip bulunduğu ileri sürül-

müştür. Bu karakteristikler, toplumun ve ekonominin, geniş açıdan politik reformlara tâbi tutulması görüşüne zıt olarak, iktisadî mücadele ve toplu iş sözleşmesi düzenine önem ve ağırlık veren, işletme sendikacılığı tipi ile karşımıza çıkmaktadır.

Benzer şekilde Avrupa'da XIX. yüzyılda sendikacılık hareketinin şekillenmesinde rol oynayan faktörlerin, günümüzde de önemli bir etkiye sahip olmakta devam ettiği söylenmektedir. Bu görüşlere göre, hareket tarihi gelişimi içinde hernekadar diktatörlükler, savaşlar ve ihtilallerle kesinliğe uğramışsa da o tarihten bu yana, dikkati çekecek bir esneklik ve devamlılık göstermiştir.

Şüphesiz bu gelişme trendi içinde bazı değişimler olmuştur. Fakat bu değişmelerin anlaşılabilmesi için, orijinin de açıkça ortaya konmasına ihtiyaç ve zaruret vardır. Bu yüzden Avrupa'da sendikacılık hareketinin ilk yıllarına bakmakta sayısız faydalar mevcuttur. A.B.D. ve Avrupa işçi hareketlerinin tarihî gelişimindeki farklar yönünden en göze çarpan ayrılık, modern Avrupa işçi hareketlerinin A.B.D. sistemine benzemeyecek şekilde, kendi toplumlarındaki topyekûn değişmelere bağlı olarak ilk defa hayata başlamış bulunmasıdır. Bir açıdan Avrupa'da işçi hareketleri, ideolojik bir gelenekle ortaya çıkmış ve XIX. asrın ikinci yarısında ideolojik veya anarşist doktrinlerin büyük ölçüde etkisi altında kalmıştır. Nitekim işçi hareketlerinin gelişmesi gözden geçirildiği zaman, en dikkati çeken özellik olarak, A.B.D. ne nazaran Avrupa'da sınıf uyumsuzluklarının, mevcut ekonomik düzene karşı husûmetin çok daha fazla olduğu görülecektir. Halbuki buna mukabil A.B.D.'de liberal görüşler tarihî gelişimi içinde en had şekline ulaşmakta ve bu ülkede sistem, paternalizm veya diğer sosyal tahditlerle yumuşatılarak daha mutedil bir hale sokulmuş bulunmaktadır. Halbuki daha pür bir kapitalizmin kendi işçilerinde daha keskin bir sınıf mücadelesi şuurunu yaratması beklenebilirdi.

Amerikalı ünlü ilim adamlarından Louis Hartz'a göre, XIX. asırda Avrupa'nın ihtilâlcî geleneği ve Avrupalı işçilerdeki sınıf ideolojisi, esas itibariyle kapitalizmin etkilerinden doğmamıştır. Hartz, Marx'ın görüşlerine zıt olarak, sosyalizmin militant sınıf karakterinin, "objektif ekonomik kuvvetlerin" bir ürünü olduğuna inanmamaktadır. Onun görüşüne göre bu durum, "geniş ölçüde ideolojik bir fenomendir". Bu adetâ feodalizm ile devam eden eski Avrupa sınıf nizamına bir isyan niteliği taşımakta ve kapitalizmin doğuşuna bağlı bulunmamaktadır. Bu müellife göre, Amerika'da feodal ve doktriner geleneğin gecikmesi, tesadüfi bir sonuç değildir. İdeolojik doktriner düşüncenin hemen gözükmiyen, fakat

iyi analiz edilirse ortaya konabilecek gizli orijini, Batı'nın her yerinde rastlanabilecek feodal bir düzenin özelliklerinde görülebilir.

Aynı devrede, Avrupa toplumu ile karşılaştırıldığında A.B.D.'de kapitalizmin daha dinamik bir kuvvet olarak, daha açık bir sınıf bünyesine ve daha zayıf sınıf şuuruna sahip bir işçi hareketine yol açtığı ileri sürülmektedir. Böylece işçi hareketi bu devrede, mevcut sosyal ve sınıf düzeninden etkilenmek suretiyle, ileriye yönelmiş inançları ve ümitleri şekillendirmiştir. Mamafih XIX. asrın geleneklerine ve ideolojilerine sıkı sıkı bağlı işçi hareketi, günümüzde büyük ölçüde modasını kaybetmiş, sadece Fransa ve İtalya'da belirli merkezlerde canlılığını devam ettiregelmiştir.

Diğer yandan XIX. asrın ikinci yarısı ve XX. asrın başlarında Avrupa işçi hareketinin seçim hakkına yöneldiği görülmektedir. Bilhassa erkek işçiler için genel seçim hakkı, hemen bütün Avrupa ülkelerinde işçi hareketlerinin en önemli problemini teşkil etmiştir. Seçim hakkı Avrupa'da bir çok genel grevin sebebi olmuş, Avusturya, Almanya, Belçika, Norveç ve İsveç'de XX. asrın ilk yıllarına kadar bir çok genel grev erkeklerin genel seçim hakkı için yaptıkları mücadelelerden doğmuştur. Bu şartlar Avrupa'da işçi hareketlerinin doğduğu genel atmosferi ve şartları göstermek yönünden önemlidir. Halbuki A.B.D.'inde, zenci meselesi bir tarafa bırakılacak olursa, erkeklerin genel seçim hakkı sivil savaştan çok daha önceleri gerçekleştirilebilmiştir. Böylece Avrupa'da bu konunun A.B.D.'ne nazaran çok daha geç tarihlerde tahakkuk ettirilebildiği bir vakiadır.

İleri sürülen iddialara göre sosyal hürriyetler için bu tarz kolektif mücadele, hiç bir zaman Amerikan işçi hareketlerinin karakteristiği olmamıştır. Maurice Duverger bu bakımdan bilhassa "ortak hareket" (common action) faktörü üzerinde durmaktadır. Geçmişte önemli kolektif sosyal zaferlerin bulunmayışı, tabiatıyla Amerikan işçileri arasında kolektif esprinin ve sınıf şuurunun varlığına azaltıcı yönde etki yapmıştır. Bu yönden tarihî gelişimi içinde, Avrupa ve A.B.D. işçi hareketlerinde tesianüt ve ideoloji açısından önemli farklar ortaya çıkmaktadır.

Batı Avrupa'da seçim hakkının gecikmesi yanında, bilhassa aşağı sınıflarda okuma-yazma bilmemenin de çok ciddi bir problem olduğu hususu üzerinde durulmaktadır. Bu toplumda kültürel gelişme ve öğrenme vetiresinden uzakta izole olmuş bir grubun bulunmasının, bu grubun kendi şartlarını geliştirmek için kolaylıkla, onu toptan değiştirmeyi vadeden ideolojik eğilimlere kayabileceğine işaret edilmektedir. F. Neufeld İtalya'da işçi hareketlerinin karakteristiğinde, kısmen de olsa okuma-yazma bilmemenin etkilerini bulmaktadır. Toplumdan herhangi bir sınıfın

veya grubun uzaklaşmasında ve yabancılaşmasında müellifler, okumaya yazma bilmemenin önemli bir rol oynadığına işaret etmektedirler. A.B.D.'de devlet okulları gene Sivil Savaştan çok önce kazanılmış bir hak olduğu halde, Avrupa'da, hattâ İngiltere'de devlet okulları 1870'de başlamış, 1891'de serbest bir hale sokulmuştur. Avrupa'da eğitim, ayrıca sınıf farklarını yaratan bir vasıta haline gelirken, özellikle işçi sınıfının çocukları için Üniversite'de okuma imkânları hudutlu bir nitelik taşımaktadır. Şüphesiz günümüzde bütün bu şartlar süratle değişmiştir.

Böylece Prof. Kassalow'un görüşüne göre, Amerikan sendikacıları ekonomik haklarını savunmak ve geliştirmek için, münhasıran çalışma dünyasında üyelerinin ihtiyaçları ile kendilerini sınırlarken, Avrupa işçi hareketi tamamiyle yeni bir topluma veya toplumu baştan başa değiştirmeye yönelmiş bulunmaktaydı. Avrupa sendikaları sadece üyeleri için değil, adetâ bütün bir işçi sınıfı için toplumu değiştirmeyi arzu ediyordu. Bu açıklamalara göre tipik bir Avrupalı işçi için sendikası, partisi ve kooperatifi arasında kesin ve belirli farklar mevcut değildi. Sendika bazen partiden de ileri giderek, sosyal nizamı değiştirme gayreti gösterebiliyordu. Böylece XIX. asrın sonları ve XX. asrın başlarında Avrupalı sendikaların ekonomik programları, esas itibarıyla ideolojik bir görüşü aksettiriyor, doktriner programlarla aralarında kuvvetli benzerlikler görülmüyordu.

Fakat bu açıdan İngiliz sendikalarının daha istisnâî bir duruma sahip oldukları tesbit edilmiştir. Bazı müelliflere göre, İngiliz sendikacılığının karakteri, şekilci olmıyan bir dinî gelenek yoluyla ortaya çıkmıştır. Hobsbawm'a göre, İngiliz işçileri, bir sendikanın nasıl yürütüleceğini "Methodism" tarikatından öğrenmişlerdir. Gerçekten İngiltere'de diğer Avrupa ülkelerine nazaran, işçi hareketlerinin şekillenmesinde, tatbikatında ve geleneğinde dinin etkisi çok daha kuvvetli olmuştur. Bu duruma zıt olarak özellikle Kara Avrupa'sının Katolik ülkelerinde işçi liderleri arasında kiliseye karşı hislerin gelişmesiyle karşılaşılmaktadır. G.D.H. Cole ise, Angelikan kilisesine karşı olan non-conformism hareketinin etkilerinin bilhassa kooperatifçilik hareketlerine olan tesirlerinden bahsetmektedir. Cole'a göre, modern kooperatifçilik hareketinin doğum yeri olan Rochdale'de çok sayıda non-conformist merkez bulunmaktaydı.

Gene Cole'a göre, kooperatifçilik hareketi, İngiliz işçilerini ihtilâli sendikacılıktan uzaklaştırarak, 1850'lerdeki "Yeni Model" diye isimlendirilen sendikacılık sistemine sevk etmede çok önemli bir etki yapmıştır. Böylece 1850'lerden sonra, İngiliz işçi hareketi, Kara Avrupası ülkelerine nazaran daha mütedil, fakat nihâî olarak doktriner bir modelin içine gir-

miştir. İngiliz işçi hareketinde ideolojik düşüncenin temelinde ortaya çıkan dinî non-conformist davranışlar, hattâ günümüzün liderlerinde dahi görülmektedir. 1968'de işçi Partisi lideri Harold Wilson kendi düşüncesi sisteminin gelişmesinde, non-conformist cereyan ile, "İşçi Teşkilâtı"na prensiplerinin etkilerinden bahsetmiştir.

Ayrıca İngiltere'de işçi hareketinin daha az doktriner bir nitelik taşımada, diğer bazı politik gelişmelerin de etkileri olmuştur. Kara Avrupasmda demokrasi 1789 Fransız İhtilâlinin esas itibarile bir sonucu olarak ortaya çıkarken, İngiltere'de demokratik haklar bir çok asırdan beri sürüp giden tedricî bir gelişmenin neticesi olarak kendini göstermiştir. Bir yandan orta sınıfla çalışan sınıf arasındaki ilişkiler, diğer yandan orta sınıfla, Muhafazakâr Partiyi temsil eden sınıf arasında, çalışan sınıfı destekleme hususundaki rekabet, Kara Avrupasma nazaran İngiltere'de sınıf mücadelelerini çok daha fazla ölçüde azaltmıştır.

Diğer yandan İngiltere'de işçi hareketleri ve İşçi Partisi adına girilen ve geniş sosyal reformlar üzerinde etkili olan, orta-sınıf reform hareketinin önemli bir örneğini teşkil eden "Fabianizm"den de bahsetmek gerekir. Bazı müellifler İngiltere'de sanayileşmenin Avrupa'ya nazaran daha eski oluşundan da etkilenecek İngiliz işçi hareketinin özelliği hususunda bazı tahliller yapmaktadırlar.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, bu açıdan A.B.D. sendikaları önemli bir özellik göstermekte, sendikaların toplum ve ekonomi konusunda ideolojik bir yaklaşımı mevcut bulunmamaktadır. Böylece sendikalar kendi meselelerinin hallini, işletme sendikaları çerçevesi içinde, toplu iş sözleşmeleri ve kanunun çıkmasından önce "lobbying" yaparak mevzuata etki yoluyla gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Sendikaların siyasî partilerle ilişkileri oldukça zayıf ve endirekt yollardan ortaya çıkmaktadır. Fakat 1930 ve 1940'ları takiben kitle üretimi yapan endüstrilerin gelişmesi ile, sendikaların milyonluk yeni vasıfsız ve yarı-vasıflı işçileri üye yapması hareketi başlayınca, Amerikan sendikalarının da karakterinde bazı yeni değişimler kendini göstermiştir. İktisadî ve sosyal konulara organize işçilerin ilgileri dikkati çekecek şekilde artmış, özellikle 1965 ve 1967 yıllarında AFL - CIO'nun kongrelerinde bu konularda bir çok karar kabul edilmiştir.

Bu açıdan Avrupa'da işçi hareketlerinin kooperatifler, siyasî partiler ve sendikalar yoluyla çok daha geniş bir sahaya yayıldığı anlaşılmaktadır. A.B.D. ile mukayese edildiğinde, Avrupa'da sendikaları kurmak ve idame ettirmek, hattâ müsait olmayan iktisadî şartlar altında dahi, çok

daha kolay gözükmetedir. Belirli sınıf bünyesi ve geleneği yanında, Avrupa'nın işçilerin bir kısmı doktriner partiler, gençlik grupları, sendikalar ve kulüpler içinde yetişmiş olmaları ve bunlara üye olmanın adetâ otomatik bir şekilde ortaya çıkmış bulunmasını da gözden uzak tutmamak lâzımdır. Amerikalı işçilerin böyle bir bünye içinde yetiştiklerini hiç bir zaman iddia etmeğe imkân yoktur.

Diğer yandan organize Amerikan işçileri için sendikalar münhasıran iktisadî ve endüstriyel ilişkilerin düzenlenmesinin temsilcisi olduğundan, bu ülkede sendikaların toplu iş sözleşmesi düzeninde Avrupa sendikalarına nazaran çok daha müessir buldukları daima iddia edilmiştir. Amerikan sendikaları genellikle dikkatlerini daha fazla toplu pazarlık, toplu iş sözleşmesi, ücret ve istihdam şartları üzerinde toplamış bulunmaktadırlar. İşyeri seviyesindeki kudretleri, Avrupa sendikalarının çok daha üzerinde bir nitelik taşımaktadır. A.B.D.'de toplu pazarlıkta kavranan konular, adetâ Avrupalı sendika liderlerinin onları kıskanmasına, onlara gıpta ile bakmasına yol açacak bir nitelik taşımaktadır. Böylece Batı modeli sendikacılık ve endüstri ilişkileri sistemlerinin de de, geniş ölçüde orijinlerinin etkisiyle oluşan değişik yönlerde gelişmeler kaydettiği anlaşılmaktadır. Prof. Kassalow'un analitik eseri, günümüzün aktüel sosyal siyaset problemlerine yeni tartışma imkânları, yeni görüş ve yaklaşımlar getirecek özellikler taşımaktadır. Ayrıca eserde sendikacılık ve endüstri ilişkilerindeki yeni eğilimler, modern gelişmeler de teferruatlı analizlerin konusu yapılmıştır.

Dr. Nusret EKİN